

Les noves tendències de la jove pagesia

Al 2003 vaig tenir la sort d'aterrar a la vall de Llémena per descobrir quelcom que ara ens neguiteja: una davallada constant de la població pagesa i un nombre cada vegada menor de persones joves que tenen la voluntat de dedicar-se al món agrari. Recordo perfectament un pagès d'uns seixanta anys que em va dir, de manera clara i contundent, «de jove, no en quedarà cap!». Aquest era el presagi fa més de quinze anys. I ara, on som?

Text > **NEUS MONLLOR**, consultora d'Arrels a Taula: territori, cuina i pagesia

Fotos > **MARTÍ ARTALEJO**

Menys pagesia i més envellida

Segons les darreres dades catalanes de 2016, la població ocupada en el sector agrari passa del 2,6 % a l'1,6 % entre el 2001 i el 2016, reducció que també segueix el valor afegit brut (VAB), que passa de l'1,7 % al 0,9 % en el mateix període. Aquests indicadors són només un reflex de la realitat, que el que mostra és una reducció en el pes del sector agrari, tant des d'un punt de vista ocupacional com econòmic. Les dades ens conviden a la reflexió des d'una mira-

da crítica i constructiva del rumb de la pagesia del nostre territori.

A Europa aquesta tendència també és evident amb les darreres dades de l'enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries, en què es passa del 6 % al 5,3 % en el 2016 per als menors de 35 anys, i del 56 % al 57 % per als majors de 55 anys. A Catalunya, els joves passen del 3,6 % al 3,2 %, i els majors de 55 anys, del 65 % al 78 %. Aquests valors, sobretot a Catalunya, alerten d'un desequilibri important entre els grups

d'edat més joves i els grans, fet que posa en evidència la necessitat imperant de fomentar el relleu generacional i el rejuveniment de la població pagesa.

Aquestes dades estan plantejant el que Zagata i Sutherland (2015) anomenen *young farmer problem*, la constatació d'una realitat amarga arreu del territori europeu a la qual s'intenta fer front des de diferents òptiques, tant polítiques com socials. A casa nostra, s'està treballant cada vegada amb més consciència, tant des de l'àmbit públic

>> Anna Cervantes i Hèctor Garcia amb les seves gallines.

com privat, per aportar eines innovadores que fomentin una nova generació de pagesia.

Les polítiques d'incorporació de joves al sector agrari

Un informe recent del Tribunal de Comptes Europeu alerta que el suport des de les polítiques públiques al relleu generacional, en molts casos és insuficient i poc eficaç, fet que posa entre les cordes molts dels estats membres a l'hora de definir o replantejar les seves estratègies dirigides a escurçar la distància entre la població més jove i la més envellida. Al mateix temps, tot i que la realitat és més acusada que anys enrere, de polítiques específiques sobre relleu generacional fa dècades que se'n plantegen al programa institucional.

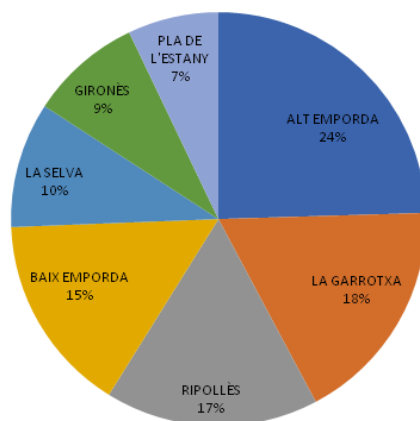
A l'Estat espanyol, la Llei 49/1981, de 24 de desembre, de l'Estatut de l'exploració familiar agrària i dels agricultors joves, ja identificava la manca de relleu generacional com un problema a abordar i a afrontar des de les polítiques estructurals del sector agrari. Una vegada a Europa, és el Reglament CEE 797/1985 del Consell, de 12 de març de 1985, relatiu a la millora de l'eficàcia de les estructures agràries, el que marca el rumb dels programes dirigits a fomentar el rejuveniment del sector agrari.

Actualment, la Generalitat de Catalunya, a través del seu Programa de Desenvolupament Rural, articula diverses línies de suport al relleu generacional. L'acció més evident és l'ajut de «Primera instal·lació de joves agricultors i agricultores», que té per objectiu fomentar la creació d'empreses agràries per part de persones joves, al mateix temps que dona suport a la capacitat i professionalització dels futurs empresaris i empresàries.

En els darrers deu anys, a les comarques gironines, s'han incorporat al sector 367 joves gràcies a la mesura del Departament d'Agricultura. Aquesta és una dada relativa, ja que no totes les persones que accedeixen al sector ho fan a través de la mesura de joves, però sí que dona una orientació de com són les incorporacions al sector. Per exemple, l'Alt Empordà és la comarca amb un percentatge major d'incorporacions, mentre que el Pla de l'Estany és la que presenta un nombre més reduït.

Una altra dada de què disposem és el percentatge de dones i homes. Per al total de les comarques gironines, les

dones representen el 28 %, mentre que els homes, el 72 %. La comarca que registra un percentatge més elevat de dones és el Ripollès (33 %) i el més reduït, el Pla de l'Estany (15 %). A Catalunya el percentatge de dones és del 26 %.

>> «Primera instal·lació de joves agricultors i agricultores» del 2008 al 2017 a les comarques gironines.

S'està treballant cada vegada amb més consciència, tant des de l'àmbit públic com privat, per aportar eines innovadores que fomentin una nova generació de pagesia

Tendències de les noves incorporacions

Segons l'estudi «Joves al camp», sobre la mesura de primera instal·lació de joves agricultors i agricultores en el període 2007-2013, a Catalunya, es poden remarcar algunes tendències que estan en consonància amb la resta d'Europa. En destaquen dues, que són les més rellevants a les comarques gironines.

En primer lloc, una evolució dels models productius, ja que, més enllà de formar part de la cadena agroindustrial, apareixen cada vegada més expe-

>> Simone Brusaferrri amb els seus gossos i les vaques.

riències noves vinculades a la venda de proximitat, la producció ecològica i les activitats de diversificació, com l'elaboració de producte agroalimentari o les experiències turístiques. Dels joves incorporats a les comarques gironines en el període 2008-2014, un 41 % venen una part o la totalitat de la seva producció de manera directa. Aquest percentatge per a tot Catalunya és del 25 %. Pel que fa a la producció agrària ecològica, a les comarques gironines el 23 % de les persones que s'incorporen de nou al sector ja ho fan amb el segell del Consell Català de la Producció Ecològica. A Catalunya aquest percentatge és només del 13 %.

Aquestes dues dades constaten com les comarques gironines estan al capdavant dels nous models productius, en què es tanca el cercle des de la producció fins al consum i en què preval la certificació ecològica. En segon lloc, diversos estudis també constaten una presència cada vegada més elevada de persones joves sense orígens familiars directes al sector agrariques'hi incorporen. A Catalunya, el 31 % de les incorporacions respon a aquest perfil de pagesia nouvinguda. Aquesta dada per a les comarques gironines és del 33 %, una mica superior. Per tant, estem parlant del fet que una de cada tres persones que s'incorporen al sector agrari no té una descendència directa de família pagesa. Aquest fet transforma la realitat agrària i introdueix nous elements a tenir en compte a l'hora de plantejar accions de suport i dinamització, tant per al sector agrari com per al món rural.

La realitat a Sant Joan de les Abadesses

Una de les maneres de constatar cap a on evoluciona el sector agrari és acostar-se al territori i, amb el guiatge dels seus protagonistes, observar què està passant. Per fer-ho, passem pel municipi de Sant Joan de les Abadesses, al Ripollès. La fotografia que ens dona de la joventut pagesa confirma les dues tendències exposades que tot seguit exemplifiquem.

Amb el boca-orella s'han identificat els pagesos i les pageses joves que actualment viuen al municipi. El seu relat mostra la realitat d'un poble de muntanya que constata una reducció dràstica de les noves generacions, al mateix temps que és un exemple de la diversitat de perfils que representen el

>> El formatge d'en Mel es produeix amb la llet de les seves vaques.

relleu generacional a les comarques gironines, tant si són de tradició pagesa com si són persones nouvingudes al sector agrari.

Xavier Bosch (27 anys)

En Xavier és nascut a Sant Joan de les Abadesses i fill de família ramadera. A casa seva havien tingut bestiar boví de llet, fins que la liberalització de les quotes lleteres va implicar que a la central lletera no li sortís a compte recollir la llet de granges aïllades o de dimensions reduïdes. Aquest fet va forçar la família d'en Xavier a canviar de sector i dedicar-se a la cria de bestiar boví de carn, activitat predominant actualment a les zones de muntanya. L'any 2015, en Xavier va demanar l'ajut d'incorporació de jove agricultor i va començar una explotació nova, a la qual actualment dedica la major part del seu temps, que també combina fent feines puntuals en altres granges. La seva motivació principal per dedicar-se a la pagesia és l'estima que té a la terra i al bestiar; és un enamorat de la seva feina. El que més li desplaça és la paperassa a què ha de fer front una explotació ramadera. Creu que mentre hi hagi subvencions, continuaran treballant els pocs pagesos que ara queden. Si algun dia s'acaben, la pagesia a les zones de muntanya ho tindrà encara més complicat. Diu Bosch: «Econòmicament no és per tirar coets, però no em puc queixar. Faig el que m'agrada i em dedico al que des de petit volia fer. Estic orgullós de ser pagès!».

Enric Camprubí (36 anys)

L'Enric és fill de Campdevàrol i net de família pagesa. Els pares no van continuar la tradició agrària, però ell va decidir estudiar enginyeria agrònoma i fer camí en el sector ramader.

L'any 2005, amb només 23 anys, es va incorporar com a jove ramader amb l'objectiu de criar i engreixar vedells per vendre directament una carn de màxima qualitat amb segell ecològic. El 2007 va néixer Pirinat (www.pirinat.cat) i, des de llavors, la seva mirada emprenedora l'ha fet avançar i créixer fins a convertir-se en una de les empreses de comercialització de carn ecològica més importants de l'Estat espanyol. L'any 2017 va inaugurar una nova nau de 1.500 m² al polígon Niubó de Campdevàrol. Significa la professionalització de tota la cadena de valor des de la producció, l'elaboració i la comercialització. A l'Enric el que més li agrada és treballar perquè la carn ecològica arribi a tot arreu i a tothom. Recomana a qui vulgui dedicar-se al sector que hi aposti i que tingui paciència: «Des de ben jove jo sabia el que volia. Aquí fem una carn de molta qualitat que, fins fa poc, es perdia pel camí. Ara nosaltres la fem arribar allà on calgui... Treballo per fer aquest somni realitat».

La majoria dels joves de Sant Joan de les Abadesses aposten per obrir camí en sectors i orientacions productives noves i plenes d'esperança i de compromís

Simone Brusaferrri (41 anys)

Simone Brusaferrri és italià i net de pastor, fet que el vincula a la vall d'Aosta, als Alps. Els seus pares no es dediquen a la pagesia. Ell va estudiar arquitectura a Barcelona, però en esclatar la crisi va decidir fer un gir i canviar la seva mirada professional i vital. Va passar per l'Escola de Pastors de Catalunya i la seva vida va canviar. Va fer les pràctiques al mas Pujol de Dachs, una de les primeres formatgeries ecològiques amb ramat propi de vaques de llet a les Llosses, al Ripollès. Des de 2016 està instal·lat a un mas de Sant Joan de les Abadesses amb un ramat de vaques de la raça Valdostana, procedent dels Alps. Fa uns mesos que ha començat a fer i a vendre formatge de llet crua amb certificat ecològic a botigues i mercats, que l'ha batejat com Les Vaques d'en Mel (www.lesvaquesdenmel.com). El que més li agrada de la seva feina és treballar al camp i amb els animals. El que menys, les muntanyes de papers i la fiscalització burocràtica, moltes vegades asfixiants per als petits ramaders com ell. Descriu així el millor i el pitjor de la seva feina: «Estic molt content amb el formatge. Les vaques s'han adaptat molt bé i estic fent el que m'agrada... tot i que és molt dur estar sol i lluitar contra mil i un fronts sempre oberts...».

Pere Villanueva (42 anys)

En Pere és de Sant Joan de les Abadesses i es va criar des de ben petit a pagès. Els seus pares no es dediquen a la pagesia, però ell sempre hi ha tingut un vincle molt fort. Després de treballar a la indústria i de portar una botiga d'alimentació durant gairebé deu anys, el 2015 va decidir canviar de rumb, buscar terres i dedicar-se a l'horta ecològica a Ecolavall. Des de llavors és l'únic productor professional de verdures al Ripollès, tot i que els camps són a la Vall de Bianya, a la Garrotxa. Distribueix cistelles a domicili, a botigues i a restaurants. El que més li agrada de la seva feina és estar a l'aire lliure; el que menys, la burocràcia per demanar els ajuts i la certificació ecològica. El futur el veu cada vegada més complicat, amb una reducció dràstica de la pagesia i amb un abandonament greu dels espais agraris i forestals. Si hagués de donar un consell a algun jove que es vol dedicar al sector, el missatge seria que treballar-hi és possible i que sobretot és molt ne-

>> *Pere Villanueva.*

cessari: «Jo he viscut el canvi... Quan era petit això estava tot habitat i la gent treballava al camp. Ara, tot abandonat, i el camp, per als que tenim un somni i ens hi volem dedicar».

Anna Cervantes (43 anys) i Hèctor Garcia (42 anys)

L'Anna i l'Hèctor són parella, professional i sentimental. L'Anna és filla de Sant Joan de les Abadesses i l'Hèctor, de Barcelona. La manera de viure al camp és el que fa uns anys els va portar a cercar una porta oberta en el món agrari. Van buscar una casa per a la família i una activitat que els permetés gestionar el seu temps i viure a prop de la natura. Són els primers productors d'ous ecològics del Ripollès des de 2017: Ca la Xica. Pioners i motivats, distribueixen el seu producte fresc a la comarca i municipis veïns. El que més els agrada és el contacte amb la natura i la possibilitat d'oferir un producte de qualitat a la vora de casa. L'Anna remarca que el contacte amb la gent la fa feliç. Estan contents de poder fer

el que volen, malgrat que el camí és ple d'entrebancs, sobretot normatius. L'inconvenient més rellevant és que la feina és de 365 dies l'any. El bestiar necessita atenció diària. Aquest hivern han tret un nou producte al mercat: els ous blancs. Aquest és l'esperit de l'Anna i l'Hèctor: innovar per oferir el millor als seus clients. «Per a nosaltres és un estil de vida, una manera de treballar i viure. Ens agrada i, a més, estem trobant molta bona resposta de la gent. Estem contents!», assegura.

Apostant per una nova generació de pagesia

El relat de la joventut pagesa deixa diverses reflexions sobre la taula. La primera és que els joves no són tan joves. El més jove té vint-i-set anys, i la resta ja enfilen la trentena llarga o bé passen els quaranta. Per tant, és un indicador d'alerta en relació amb el nombre de joves que actualment es dediquen al sector agrari al municipi i un interrogant explícit sobre com donar suport a una nova generació de pagesia.

La segona és que tots cinc han demanat l'ajut d'incorporació de joves, fet que mostra com el suport des del Departament d'Agricultura es materialitza, tot i que es detecten algunes mancances, sobretot per a les persones que s'incorporen per primera vegada al sector agrari i no tenen experiència prèvia, i també mostra que en la majoria de casos l'accés a la terra i als mitjans de producció és molt complex.

Finalment, cal destacar que els perfils són molt diversos. D'una banda, hi ha en Xavier, que relleva la tradició familiar però que ha de canviar de sector per la crisi que afecta el sector lleter. D'una altra, en Simone, amb un perfil totalment urbà, que decideix canviar radicalment la seva orientació professional. I la resta són rurals però que comencen empreses des de zero. En Pere és pioner amb l'horta ecològica a muntanya. L'Anna i l'Hèctor segueixen

el mateix camí amb els ous ecològics. I l'Enric és un exemple de posada en valor del sector tradicional amb una mirada innovadora.

Veiem, doncs, que la majoria dels joves de Sant Joan de les Abadesses aposten per obrir camí en sectors i orientacions productives noves i plenes d'esperança i de compromís. Aposten per la producció agrària ecològica amb un bon percentatge de venda directa i de revaloració del producte agroalimentari. Gairebé tots formen part de la marca de garantia Producte del Ripollès, que fa valer els aliments produïts i elaborats a la comarca. La seva mirada delata un canvi en els models productius, segurament enfocats a una proposta de qualitat que s'emmiralla en la joia de la geografia ripollesa i que fa que siguin una realitat.

La reflexió queda oberta a la interpretació de cadascú. Són prou joves? Arrisquen amb models productius in-

Hi ha un canvi de models productius, segurament enfocats a una proposta de qualitat que s'emmiralla en la joia de la geografia ripollesa

novadors? Ens donaran de menjar en els propers anys? Com els poden donar suport? La responsabilitat és de les entitats públiques? Què podem fer com a ciutadans? Quin futur els espera, als territoris de muntanya com el Ripollès? Quedaran pagesos d'aquí a uns anys? Com seran?

>> Anna Cervantes i Hèctor Garcia mostren la seva producció d'Ous Ecològics del Pirineu.